

Conferentie op het Nationaal Colloquium "Status en rechten van het kind" Aix en Provence 1989 (vertaling 2022)

Het kind op zoek naar zijn of haar identiteit en afkomst¹

Pierre Tap

Het kind heeft recht op een naam, een familie en een opleiding. Dit kan als vanzelfsprekend worden beschouwd. Maar in de werkelijkheid die door kinderen wordt ervaren, vervaagt het vanzelfsprekende en komen de meest meervoudige problemen naar voren. Er zijn die welke worden ervaren door kinderen die op straat zijn achtergelaten, of die van kinderen die zijn geadopteerd onder de belofte de identiteit van de natuurlijke ouders geheim te houden, of van kinderen die zijn geboren tijdens een geboorte "onder X" (anonimiteit van de moeder), enz.

Moet het kind het geheim van zijn afkomst worden verteld, of het mysterie dat hen omringt? Aan de kant van de "volkswijsheid" wanneer zij stelt dat "spreken zilver is en zwijgen goud", of aan de kant van Bertolt Brecht wanneer hij stelt dat "wie niet weet een onwetende is, wie weet en zwijgt een boosdoener is"?

Als men veronderstelt dat kennis van de oorsprong een recht is, is het dan nuttig, is het noodzakelijk, vooral in de evolutie van de continuïteit en de eenheid van de persoonlijkheid van het kind? Wat is het verband tussen dit recht op oorspronkelijke kennis en cognitieve en affectieve vaardigheden? Wordt de openbaarmaking bepaald door het "onderscheidingsvermogen" van zichzelf, van relaties, van situaties, waarover de wetgevers tot ons spreken? Met andere woorden, is er een minimumdrempel of een gevoelige fase voor het informeren van het kind, voor het doen van onthullingen over zijn of haar afkomst?

Moet het kind worden meegedeeld dat de naam die het draagt niet die van zijn ouders is? Hoe kan het kind op de hoogte worden gebracht van de geheimen van zijn geboorte, de mysteries van zijn familie, de beproevingen van een onorthodox ouderpaar, de afwezigheid van een vader, de aanwezigheid van een concubine of het bestaan van extra minnaars?

Wat zijn de respectieve gevolgen van openbaring, samenzwering van stilte, of de vrome leugen?

De vragen zijn vaak vroeg, zullen de antwoorden dezelfde zijn? Moet alles gezegd worden, of moet de informatie in verhouding staan tot de vraag?

¹

¹ Gepresenteerd tijdens de plenaire zitting van het Nationaal Colloquium "Status en Rechten van het Kind", Universiteit van Aix-en-Provence, december 1989 en vervolgens niet gepubliceerd. Het leek ons dat de inhoud ervan over identiteitscrises zeer actueel was.

Impliceren wij, door de vragen op deze manier te stellen, niet reeds de antwoorden die wij denken voor te stellen?

Maar wat vertelt de psychologie ons, afgezien van deze pedagogische bekommernissen, over de functie en de rol van kennis in de ontwikkeling van de identiteit?

Inleidende opmerkingen over het Verdrag inzake de rechten van het kind

Wanneer een nieuwe status en rechten voor kinderen worden vastgesteld, wordt de facto de vertegenwoordiging van de dat van volwassenen of hun rechten in twijfel getrokken. Zo houdt de verdediging van kinderen die door een van hun ouders worden misbruikt of mishandeld in dat bepaald privé-gedrag als een "publieke zaak" wordt beschouwd. De uitdrukking van de rechten van het kind leidt onvermijdelijk ook tot een herziening van het begrip plichten die op kinderen van toepassing zijn. In de Conventie wordt het begrip plicht in verband gebracht met leeftijd, "rijpheid", "onderscheidingsvermogen". Hoe zit het met deze capaciteit?

Onderscheiden is in staat zijn te scheiden, te herkennen en te onderscheiden. Hoe kan men dan de drempel van rijpheid en onderscheidingsvermogen bepalen waaronder het kind als kwetsbaar wordt beschouwd, bescherming behoeft en niet erg in staat is tot onderscheidingsvermogen, en waarboven het verantwoordelijk is, in staat is zijn mening te geven en met onderscheidingsvermogen te handelen? Zullen wij het begrip "leeftijd van het verstand" reactiveren en voorstellen de eerste drempel van "minderheid/meerderheid" vast te stellen op de leeftijd van 7 jaar, of eerder? Aan wie wordt gevraagd te beslissen? Aan cognitieve, affectieve en relatiepsychologen?

De wetgever zou ten onrechte kunnen worden verweten dat hij niet onderscheidend is geweest door de categorieën volwassenen en kinderen door elkaar te halen. Wij hebben in het recente verleden gezien hoe de discussie over de gelijkheid van mannen en vrouwen heeft geleid tot de opkomst van theorieën die androgynie (S. Bem, 1974, zie M.C. Hurtig en M.F. Pichevin, 1986) of sekse-indifferentiatie (E. Badinter, 1986) bepleiten, als een middel om de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen op te heffen. Maar echte vooruitgang wordt niet geboekt door de verschillen tussen de categorieën te ontkennen, maar door de nadruk te leggen op het primaat van een hogere categorie die ze allemaal omvat: die van de menselijke identiteit, die van de "persoon", waardoor het mogelijk wordt een samensmelting van verschillen en overheersingsrelaties te vermijden

(Tap,1985, Lorenzi-Cioldi,1988). Het kind, en zelfs de baby, moeten echter als personen worden beschouwd, op dezelfde wijze als volwassenen, ongeacht het niveau en de aard van hun vaardigheden en verschillen.

Tijdens dit colloquium verklaarde J.P. Rosenzweig dat "het recht slechts een spiegel is van onze tegenstrijdigheden". Deze verklaring, die ik deel, heeft twee gevolgen voor het onderzoek:

- de analyse van de geschiedenis van het kinder- en familierecht moet het mogelijk maken de problemen die aan de orde zijn, beter te begrijpen aan de hand van de tegenstrijdigheden die aan het licht zijn gekomen;
- Bij de analyse van de geschiedenis van identiteitsconflicten en van de moeilijkheid om de oorsprong ervan vast te stellen, moet rekening worden gehouden met het probleem van onderscheiding en verantwoordelijkheid. Dit probleem houdt inderdaad verband met de geschiedenis van de subjectivering. Nu is "(het subject) een (abstracte) mogelijkheid maar geen fataliteit voor ieder menselijk wezen: het is een historische schepping en een schepping waarvan de geschiedenis kan worden gevolgd. Dit subject, de menselijke subjectiviteit, wordt gekenmerkt door reflexiviteit en door de wil of het vermogen tot weloverwogen handelen" (Castoriadis, 1986). Een dergelijk standpunt (ingenomen door een psychoanalyticus in tegenstroming) impliceert zowel de verwerping van het bestaan van een proces zonder subject (Levi-Strauss, Althusser, Foucault) of van een subject dat in het sociale individu, en in het bijzonder in de taal, is geresorbeerd (Lacan, Barthes, Derrida). De analyse van het verband tussen het ontstaan van de persoonlijke identiteit en de zoektocht naar de oorsprong is dus van fundamenteel belang.

De oorsprong als een blinde vlek, een anker en een identiteitsveer

Het kennen van zijn afkomst is voor het kind, zoals voor ieder mens, een noodzaak bij de opbouw van zijn eigen identiteit, via de toe-eigening van een naam, een dubbele filiatie (genealogische takken van moederszijde en van vaderszijde) en via de beworteling, de verankering in twee verstrengelde familiegeschiedenissen, waarvan er een vaak overheerst.

Maar het kind, dat deel uitmaakt van deze geschiedenissen, vindt een plaats in situaties, contexten, veranderingen en perspectieven die hem, via zijn familie, al heel vroeg betrekken in een complex proces van sociale en culturele integratie en/of marginalisatie.

In hun "normale" ontwikkeling stellen kinderen, zodra hun taalvaardigheid hen daartoe in staat stelt, vragen over hun eigen afkomst, alsook over de

de oorsprong van de mensheid en de samenleving. Daarna komt de kwestie van de persoonlijke afkomst pas echt aan de orde als twijfels of openbaringen de grondslagen van zijn genealogie in twijfel trekken of het beeld dat hij eventueel had van de identiteit van zijn ouders en de voorwaarden van hun relatie.

Ieder kind moet in staat zijn een persoonlijke identiteit en een tijdshorizon op te bouwen die gebaseerd zijn op continuïteit en samenhang, dankzij steun bij de identificatie, op wortels in een geschiedenis en collectieve identiteiten. In de veiligheid van deze ankers zal het kind in staat zijn een route uit te stippelen, te produceren en zichzelf te verwezenlijken, (Tap, 1988).

Omgekeerd kunnen stiltes, onverklaarbare of onopgehelderde situaties, geheimen, onauthenticiteit van de communicatie, het proces van identificatie ernstig verstoren, waardevermindering, onzekerheid, bestaansangst teweegbrengen. Het kind kan pathologische regressies vertonen, de adolescent kan zich inlaten met zelfdestructieve of asociale praktijken.

De hierboven genoemde situaties moeten echter niet worden overdreven. De personen in kwestie passen vanaf hun kinderjaren talrijke herstel-, compensatie- en substitutiestrategieën toe.

Deze zoektocht naar de oorsprong staat niet los van de zoektocht naar de toekomst (vooruitzichten, aspiraties, projecten). Bovendien kunnen openbaringen en ophelderingen zich op elk moment in het volwassen leven voordoen. Zij kunnen, naar gelang van het geval, het resultaat zijn van een vrijwillige zoektocht, of het gedwongen gevolg van onverwachte externe informatie. De relatie tussen identiteit en afkomst is vaak nauwer in een crisissituatie, hoewel zij ook kan worden georganiseerd in de vorm van een opwindende inwijdingsrite.

Onderscheidingsvermogen: een strijd tegen categorische uniformiteit

Naar aanleiding van haar radioprogramma ontvangt Françoise Molto een brief van een lerares. Ze was haar carrière begonnen als inval lerares op een kleuterschool. De directrice zei tegen haar: "Zie je, er zijn hokjes; 's avonds zetten de kinderen hun beertjes en emmertjes weg, zo: één hokje per kind, één beertje en één emmertje per hokje. De avond komt, de kinderen hebben een wonderbaarlijke reukzin; ze moeten iets geroken hebben. Ik vraag hen om hun spullen op te bergen: ze zetten alle beren aan één kant, bij

twee, en alle emmers van de andere. Ik grijp in: "Zo ruim je gewoonlijk niet op". Ze antwoorden me: "Maar het is omdat ze zich vervelen (de teddyberen)". De lerares vertelde het aan de directrice die haar bezorgd aankeek en haar alles liet terugzetten "zoals het hoort".

Françoise Dolto zei: "We gaan naar school om samen te zijn, niet om in een kastje te zitten. "Scheid jullie af. Niet communiceren"... Zelfs beren mogen niet communiceren (Dolto, 1978).

Wij zien het gevaar het rationele te reduceren tot het indelen in hokjes, in categorieën. Wij gedragen ons vaak als het schoolhoofd, voor wie kinderen gelijk zijn in de wet en worden behandeld in uniformiteit en conformiteit met de regels. De gelijkheid van rechten wordt dus beperkt door een starre categorisering. Maar hebben kinderen niet het recht om zich voor te stellen, om te communiceren, om hun eigen ruimte van vrij verkeer te structureren? Welke orde wordt hun opgelegd, en in naam van welke legitimiteit? Geldt deze vraag ook niet voor volwassenen?

Laten we het voorbeeld nemen van het onderscheid tussen openbare en privé-ruimte of plaats van intimiteit. Er is wat men in het openbaar kan zeggen en doen, binnen bepaalde grenzen; en dan is er wat men in privé kan zeggen en doen (een verveelde teddybeer of iemand die wil communiceren). Wij hebben echter gezien dat het recht evolueert in de richting van het ter discussie stellen van deze verdeling (misbruikte vrouwen of kinderen, incestueuze praktijken, enz.).

Opkomen voor de (individuele) mens betekent vraagtekens zetten bij uniforme en stigmatiserende hokjes. De groeps- en categoriedruk moet worden beperkt om het kind in staat te stellen een persoonlijke ruimte te beheren, zich af te zonderen, te onderscheiden, maar in interactie (extern of intern met anderen).

Persoonlijke identiteit wordt vaak beschouwd als ofwel het resultaat van de internalisering van sociale saamhorigheid en de optelsom van sociale identiteiten, ofwel, integendeel, als datgene waartegen het subject zich afzet tegen deze collectieve identiteiten, en wat zijn singulariteit zou vormen. Deze twee standpunten lijken mij aanvechtbaar. Het subject is noch een afspiegeling van de maatschappij (socialisatie en personalisatie gaan samen maar worden niet verward, individuele bevestiging wordt niet gereduceerd tot conformiteit), noch een a-sociale referentie (originaliteit impliceert niet automatisch marginalisatie).

In werkelijkheid impliceert de verhouding tussen socialisatie (opneming in een netwerk, toe-eigening van sociale en culturele gegevens) en personalisatie (autonomie, singularisatie, kritische geest, oriëntatie, valorisatie, zelfverwerkelijking) een conflictueuze dynamiek waardoor het kind zich identificeert met en verzet tegen, tegelijkertijd of achtereenvolgens, sociale stimulansen en druk.

We hebben hierboven gezien dat het kind communicatie en warmte nodig heeft. Maar hij heeft ook "intieme" ruimtes nodig.

In een van haar programma's noemde Françoise Dolto (1978) het idee dat kinderen een persoonlijk meubelstuk zouden moeten hebben, afgesloten met een hangslot. Een moeder schreef haar: "Zou het niet beter zijn om kinderen te leren respect te hebben voor elkaars hoek, terwijl ze weten dat die hoek toegankelijk is? Dolto antwoordt: "Het is ideaal. Maar kinderen benijden elkaar. Er zijn kinderen die echt vervolgd worden door broers en zussen. Ze kunnen hun kostbaarheden op een veilige plaats opbergen, een schuilplaats voor volwassenen, hun kleine schatten, hun dagboek..."

Ook hier gaat het om het verdedigen van een ruimte van vrijheid en besluitvorming, het verdedigen van de privacy van het kind, maar deze keer binnen het gezin. De strategieën van expansie en terugtrekking werken natuurlijk op dezelfde manier als singulariteit en conformiteit. Natuurlijk geven de ouders zichzelf ook de mogelijkheid van uitbreiding of terugtrekking, of niet. Geven zij zichzelf het recht om buiten hun kinderen te bestaan? Hebben ze plaatsen met gereserveerde toegang: hun slaapkamer, hun kantoor, een kast met een slot?

We kunnen hier duidelijk zien hoe de kwestie van de rechten van het kind en de volwassene leidt tot die van het ontstaan van ruimten van vrij verkeer, van de constructie van een "innerlijkheid", in een situatie van inter-relatie en inter-structurering tussen de volwassene en het kind.

Het werk van de naam en de familienaam: afstamming en individualisering

Mijn identiteit krijgt betekenis door de tekens die ik draag, door wat mijn stempel draagt. Het kristalliseert zich in de sporen van mijn afkomst, de geschiedenis van mijn stigma's, de legitimiteit en de macht van mijn referenten. Het gevoel van identiteit en de continuïteit van het zelf impliceren het ontstaan van een geheugen van het zelf, van een beheer van de sporen en sporen van het verleden, in overeenstemming met de huidige handelingen en toekomstige projecten.

Mijn lichaam is al getekend door mijn afkomst: mijn huidskleur, mijn postuur..maar ook

mijn accent, de manier waarop ik spreek of me gedraag, droom of geloof. Natuurlijk is niet alles wat ik geworden ben, gegrift in mijn afkomst, ook al bepalen en oriënteren zij mij.

Onder de sporen zijn wat Levi-Strauss noemt de "herkenbare identificatiekenmerken" waarmee de maatschappij ons situeert. Zo beperkt de nationale identiteitskaart onze "burgerlijke staat" bijvoorbeeld tot onze voor- en achternaam, onze geboortedatum en -plaats en onze woonplaats. Onze fysieke identiteit wordt gereduceerd tot ons gezicht (gefotografeerd) en onze lengte! De rubriek "bijzonder teken" is bijna altijd blanco, behalve voor brildragers!

Vanaf de geboorte wordt het kind ook sociaal "geïdentificeerd", voordat het in staat is zijn eigen beeld te vormen en te beheren.

De patroniem geeft het kind een plaats, een positie, in het spel van de dubbele afstamming. Deze opdracht is in de eerste plaats verbaal: bij je naam geroepen worden is waargenomen worden, gesitueerd worden, opgeroepen worden: "Zo en zo, stap uit de rij... een stap naar voren! De naam is een aanduiding, d.w.z. een publieke voorstelling. Wij herinneren ons de scène waarin Charles Bovary, een personage uit de roman van Flaubert, in een nieuwe klas aankomt en gevraagd wordt zich voor te stellen, waarop hij "Char...Bovary" antwoordt, wat hilariteit en tumult veroorzaakt! De naam is ook een schrijfwijze, dat wil zeggen, het ontrafelen van zichzelf. Degene die zijn naam moet spellen wordt verteld over de vreemdheid van een onuitsprekbare naam.

"Ik heb geen Franse naam. Ik heb geen Franse naam. Geen reden om me in stukken te snijden, me te verminken. Het enige wat je hoeft te doen is lezen... Controleer de spelling... Doubrovsky. Slechts tien letters. Respecteer het alstublieft. Als ik achterstevoren wordt gespeld, draait het me binnenstebuiten. Als ik kreupel ben, doet me dat pijn. Mijn naam heeft me genoeg gekost. Het heeft me aan het kwijlen gemaakt. Ik wil het houden. Mijn naam is niet licht op te vatten, ik ben verknipt. Mijn stompjes worden zo goed mogelijk geamputeerd" (Doubrovsky, 1977).

Maar het kind wordt geconfronteerd met de noodzaak aan te nemen wat zijn afstamming impliceert in sociale en culturele termen, in een verstrengeling van individuele en collectieve geschiedenis.

In zijn boek *Fils* toont Serge Doubrovsky de noodzaak om *de draden* van het eigen leven aan elkaar te knopen om zo een persoonlijk verhaal en een persoonlijk doel op te bouwen. Maar niets is geweven zonder drama, en dit drama is vaak verbonden met de *moeilijkheden van het zoon- of dochter-zijn* en met het beheer van je afstamming. In

autobiografische termen bijvoorbeeld wijst hij op de noodzaak om zijn (joodse) afkomst en geschiedenis te leren aanvaarden, terwijl hij de stigmatisering die daarvan het gevolg kan zijn, afwijst.

inhouden.

"Gebrek aan huid, bij de eikel (besnijdenis), gebrek aan pot, in het kamp. Nauwelijks ontsnapt. De oude vernederingen. Politie. Broek uit. Onderbezet, onderbemand... December '41, moest de kaarten laten stempelen. Identiteit, in rode inkt. Politiebureau. Schouderophalen. Een naam om mee te slapen. Waar kom ik vandaan? Ik was getatoeëerd!... In het vlees gebleven. Het merkteken zal altijd blijven. Onuitwisbaar. Een stigma. De gele ster. (Gered van Drancy in Nov.43, dank zij een agent die hen kwam waarschuwen). "Ga snel"... Paletots zonder sterren aangetrokken, zijn we vertrokken. Rats youtre, we deracineren. Roundups, we harken. "Verboden voor Joden en honden" (*op.cit.*). Men erft een naam en alles wat erbij hoort.

Wij zoeken naar onze oorsprong wanneer wij die niet hebben, maar wij kunnen moeite hebben ze te veronderstellen wanneer wij ze kennen.

Maar het is niet genoeg om een naam te hebben, je moet een naam zijn en/of worden. "Naam maken" impliceert sociale zichtbaarheid in termen van beroemdheid. Maar het proces betreft alle individuen, los van de juridische en sociale kenmerken: persoonlijke identiteit wordt onder meer geconstrueerd door de verbinding tussen een zelf (fysiek en psychisch) en een naam: het woord dat het definieert. Maar

"Het is niet genoeg om een naam te zijn. Het is nodig om aanwezig te zijn", (Doubrovsky, *op.cit.*, p.355).

Maar het werk van de naam is voortdurend verbonden met dat van de voornaam. Zoals Rémy Puyuelo (1989) aangeeft, impliceert het hebben van een voornaam voor het kind de toegang tot singulariteit door scheiding. De eerste naam is als de privé-naam, "onze enige echte naam". Het hebben van meerdere voornamen maakt het meestal mogelijk om banden tussen generaties te onderhouden. Maar een enkele voornaam kan ook leiden tot een bastaard of een verboden afstamming. Dit kan worden gezien in het literaire voorbeeld van Thomas, de held van *De vogel van herkomst*, (Max Gallo, 1974)

Thomas kent het verhaal van zijn geboorte niet. Hij woont bij zijn vader (die ziek is, door buitenstaanders als gek wordt beschouwd, altijd leest en schrijft, maar nooit spreekt), zijn tante en zijn zus. Hij weet niet wie zijn moeder is, en denkt dat ze dood is. Maar op een dag leest hij het dagboek van zijn vader (De Grote Lezer). Eva's naam komt vaak voor in de tekst. Hij raakt ervan overtuigd dat zij zijn moeder is en probeert het geheim van haar geboorte te ontrafelen,

om zich te bevrijden van zijn angsten, zijn astma en zijn allergieën (die hij personifieert als een "vogel van herkomst" of als "krachten die ons verscheuren als scherpe snavels").

Net als zijn vader, besluit Thomas dat hij later zal schrijven. Omdat hij geen informatie kan krijgen van degenen die hij "de hypocriete hoeders van de geheimhouding" noemt, zal hij zelf de weg naar de waarheid moeten vinden. Hij beleeft de crisis van zijn eigen identiteit met moeite. Zijn eenzaamheid maakt hem stom (net als zijn vader), en net als hij stelt hij zichzelf maar één vraag: "Mens, wie ben je?"

De zoektocht naar zijn afkomst leidt tot een openbaring die hij niet had verwacht. Eva mag dan zijn moeder zijn, maar de "Grote Lezer" is niet zijn vader. Terwijl hij krijgsgevangene was, werd Eva zwanger van Thomas, de zoon van een andere man, ook Thomas genaamd. De naam wordt zo het teken van verborgen vaderschap.

Emmanuelle, de zus van Thomas, sterft voordat ze hem kan vertellen over het einde van Eva. Maar als alleenstaande moeder laat zij hem haar zoon na, wiens vader onbekend is, ook Thomas genaamd. Zo worden verborgen draden aan elkaar geknoopt, of juist ontknoopt, dankzij de mysterieuze afstamming van de Thomassen.

Achternamen, voornamen, bijnamen en verkleinwoorden organiseren en sturen de wijze van communicatie, banden, openbare (formele en spectaculaire) of particuliere (speculaire, fusionele of afstandelijke) enscenering. Door zichzelf een "naam" te geven, kan het kind of de adolescent "zich bevrijden van het verdrongen gezin, van dat gevaarlijke deel dat van hun leven, in een herhaling van hetzelfde, alleen maar het lot zou maken" (R. Puyuelo, *op. cit.*), en een route uitstippelen, onzeker maar specifiek en verheffend.

De Openbaring Prijs

Etymologisch gezien impliceert de term "openbaring", die vaak wordt gebruikt, dat wat geopenbaard zal worden voordien verborgen is geweest onder een sluier. Openbaring is dus de onthulling van een geheim. Maar waarom dit geheim? Er worden vaak twee redenen gegeven om dit te rechtvaardigen: volwassenen verbergen de waarheid omdat dit een schandaal zou veroorzaken of hen of de familie een slecht imago zou bezorgen. Of ze willen het kind beschermen, om het lijden te vermijden dat de onthulling zou kunnen veroorzaken.

Er mag niet van worden uitgegaan dat een onthulling geen gevolgen heeft voor de betrokken persoon (kind of volwassene).

Neem het voorbeeld van Myriam (Pi-Sunyer, 1987), een 15-jarig meisje van zigeunerafkomst. Ze werd opgevoed door haar grootmoeder, die haar en de hele familie liet geloven dat zij haar moeder was. Haar oom Didier en haar echte moeder (Carmen) gingen door als haar broer en zus. Het is haar oom Didier die haar de waarheid zal leren, onder de volgende omstandigheden:

"Op een dag praatte ik met mijn broer (oom) Didier. We hadden ruzie, hij sloeg me en zei: 'Ga naar je moeder... je moeder is Carmen! Ik begreep onmiddellijk dat het waar was. Ik ging naar het huis van een vriend en bleef daar een week. Ik was dertien jaar oud. Tot dan was ik braaf geweest. Maar vanaf dat moment veranderde alles. Ik ben voor de eerste keer weggelopen. Ik wilde zelfmoord plegen. Carmen, zij was mijn lievelingszus... Ik wist meteen dat het waar was, ook al had ik nooit gedacht, helemaal niet, dat zij mijn moeder was.

Ik werd gemeen, ik zou met iedereen vechten. Ik ben helemaal veranderd. Ik zat bij de besten van de klas. Ik zonk helemaal. Ik wilde weggaan... Carmen is een trut. Ze is gemeen. Ze heeft me nooit gewild. Als mijn grootmoeder me niet had genomen, had ze me weggegeven.

Carmen was 15 toen ze in verwachting was van Myriam. Maar toen ze 15 was, was Myriam ook zwanger. Ze is bevallen van Anthony. Carmen biedt aan het kind op te voeden. De repetitie is op zijn plaats. Maar Myriam weigert. Ondanks het advies van haar opvoeders gaat ze bij haar grootmoeder wonen, die ze nog steeds als haar moeder beschouwt. In feite, wil ze haar zo blijven noemen.

De openbaring leidt in feite tot de realisatie van een gemis en de schepping van een nieuw mysterie. Als zijn grootvader niet zijn vader is, wie is dan zijn vader?

Laten we een ander voorbeeld nemen, dit keer literair. In *"Alle wegen leiden naar zichzelf"* (1979) van Jacques Lanzmann raakt de held André Floch er door een reeks toevalligheden van overtuigd dat zijn pas overleden ouders slechts geadopteerd waren, en dat hij in feite Samuel Bronstein is, wiens joodse ouders bij de deportatie om het leven kwamen. "Hij koopt het huis waar de Bronsteins woonden, niet ver van de kraamkliniek waar hij en Samuel Bronstein geboren zijn. Is het mogelijk dat ik, André Floch, de zoon van de Bronsteins ben? Is het mogelijk Joods te zijn zonder het te weten? Hij zou een Joods 'type' zijn, hij

Als hij leek op Simon Bronstein, de vader van Samuel, zou hij besneden worden. Maar op dit punt blijft de joodse arts die zijn incisie onderzoekt onbeslist en omzichtig. Hij kiest niet tussen de hypothese van chirurgische besnijdenis (na een fimosis) en rituele besnijdenis. Hij waarschuwt hem voor de gevolgen van de openbaring: "Te weten komen dat je joods bent op je 36ste kan pijn doen, mijnheer, het kan zelfs veel pijn doen. Kanker is soms te genezen; zo'n openbaring misschien niet", (op.cit.p.124). De held begint dan "de geschiedenis in het algemeen te doorzoeken om zijn weg door de zijne te vinden". Wanneer hij eenmaal overtuigd is, weet hij niet meer aan welke identiteit hij zich moet wijden, "zich niet klaar voelend, helemaal niet klaar om een andere identiteit aan te nemen". "Ik was gewoon overgestapt van het ene volk naar het andere".

Hij is emotioneel gedestabiliseerd. "Mijn keel ging plotseling open en tranen volgden, overspoelden mijn geest. Ik barstte, er was geen ontkennen aan, en overal, vluchtte ik voor mezelf, niet wetend of ik mezelf zou hervinden, niet wetend of ik de kracht zou hebben de ander te aanvaarden.

Om de waarheid te zeggen, twijfelde hij al lang: "Ik was begonnen een zekerheid na te streven waarover ik sinds mijn kinderjaren had gepiekerd en zelfs verder te gaan dan die zekerheid. Ik was er altijd van overtuigd geweest dat mijn moeder niet mijn moeder was, ondanks de tederheid waarmee ze me had omringd. "Door verschillen en ongelijkenissen te verzinnen, door te weigeren mijn gezicht in hun landschap op te nemen, was ik erin geslaagd mij ervan te overtuigen dat mijn ouders zelf de familiespiegel hadden gebroken, zodat men er niet meer in kon worden weerspiegeld.

Hij spoort de waarheid op, die niet de waarheid zal zijn die hij verwachtte en vreesde tegelijk. Hij is André Floch, en hij zal de gelegenheid hebben de echte Samuel te ontmoeten, zijn "broer van de weg", zijn "tweelingbroer van de verbeelding". Hij sluit zich aan bij Juliette, zijn nicht die van hem houdt en bij hem wilde horen, maar die, reactionair en racistisch, hem niet als jood kon aanvaarden. Het was "een voortdurende roes, een behoefte om mezelf te verdoven, een manier om de ander voor altijd te vermoorden en te voorkomen dat hij wakker zou worden voor het geval hij nog in mij sliep. Ik had het gevoel dat de ander dood was, gevallen onder de klappen van waarheid en logica samen.

In het echte voorbeeld van Myriam en het literaire voorbeeld van André Floch komt de onthulling (waar of niet waar) over de afkomst laat en veroorzaakt een identiteitscrisis.

Als het bekend is, moet het kind dan in een vroeg stadium de waarheid worden verteld om ernstige problemen te voorkomen?

later? Ik denk, met Françoise Dolto, dat de waarheid nooit verborgen mag blijven. Heel jonge kinderen moeten het weten, maar we moeten wachten op hun vragen. "Zodra het kind de vraag stelt, moet die met de waarheid beantwoord worden. Zijn vertrouwen in zichzelf en in zijn ouders staat op het spel... Telkens zal deze waarheid geleidelijk aan worden verteld in woorden die steeds bewuster worden voor het kind" (Dolto, 1977).

Maar het is belangrijk onmiddellijk te preciseren dat wat tegen het kind wordt gezegd een verschillende betekenis krijgt naar gelang van de context van de relatie die met hem of haar wordt aangeknoopt. Spreken over oorsprong kan het emotionele en erotische karakter van diezelfde oorsprong niet uit de weg gaan.

De encenering van de oorsprong en zijn problemen

Kinderen informeren over hun afkomst betekent niet alleen dat zij hun vader en moeder kennen, maar ook dat hun wordt uitgelegd hoe man en vrouw in elkaar zitten, hoe zij zelf zijn verwekt en hoe zij zijn geboren.

Wij weten hoeveel belang psychoanalytici hechten aan de rol van de "primitieve of oorspronkelijke scène" in de organisatie van de seksuele verbeelding van het kind. Het kind zou proberen om mentaal het moment voor te stellen waarop het werd verwekt. Maar dit impliceert een beeld van coïtus tussen de ouders, en verklaart de voyeuristische wens om de ouders te verrassen tijdens hun seksuele stoeipartij. Of, "getuige zijn van de geslachtsgemeenschap van zijn ouders zou traumatisch zijn, omdat de genitaliteit van een mens is gebouwd op bescheidenheid, respect voor anderen en de kuisheid van volwassenen ten opzichte van kinderen... Geen incestueus praktisch werk met de medeplichtigheid van de ouders. Het is traumatisch" (Dolto, 1977, p.82).

Hier volgt een veelzeggend voorbeeld uit een levensverhaal van Abdelhak Serhane (1989). Saida, een Marokkaanse vrouw die in haar eigen land woont, is 25 jaar oud, de oudste van een bescheiden gezin met vier kinderen. Zij vertelt over haar moeilijkheden met haar vader, die zich niet kan troosten omdat hij geen jongen als eerstgeborene heeft gehad, en die Saida laat boeten voor zijn frustratie. "Ik groeide op onder zijn hatelijke blik. Ze zegt: "Zelfs als jong meisje kon ik de vrijpartij van mijn ouders zien. We woonden in één kamer en mijn bed stond loodrecht op dat van hen. Voor mij was de seksuele daad altijd een daad van agressie. Ik kon mijn vaders lichaam vaak duidelijk op mijn moeder zien liggen en ik had het gevoel dat hij haar wilde verstikken. Ik begreep toen niet wat ze

Ik was verbaasd toen ik de volgende dag zag dat mijn moeder nog leefde. Toen begon ik te geloven dat het een spel was waar alleen zij de regels van kenden. Ik dacht "Mama en papa zijn aan het spelen". Het was onschuldig. Maar ik durfde geen vragen te stellen. Het was ondenkbaar. Voordien was alles stil, op een paar mopperen na. Op een dag hoorde ik mijn vader mijn moeder uitschelden. Later zou ik begrijpen dat mijn moeder dit spel niet meer wilde spelen als vader dat wilde. Het spel werd een echt drama voor mij. Ik haatte de nacht. Elke avond beledigde de vader mijn moeder, sloeg haar soms en dreigde haar te verlaten of een andere vrouw te nemen. Ik was pas opgelucht toen het daglicht werd. Vaak moest ik, om aan het schandaal te ontsnappen, mijn deken meenemen en bij de burens gaan slapen.

Zonder informatie, zonder geruststellende en verlichtende woorden, is het kind gedwongen van dag tot dag (of liever van nacht tot nacht!) te interpreteren, in angst, in het onuitsprekelijke en het impliciete.

In het geval van Dominique dat door Dolto (1971) wordt gepresenteerd, wordt aangenomen dat het visioen van ouderlijke coïtus latere stoornissen kan uitlokken. Dominique heeft als adolescente "de ~~fin~~gehoord en gehoord te worden, bekeken en gezien te worden, gegrepen en gebeten te worden. Deze fobieën houden ongetwijfeld verband met het primitieve tafereel dat men zag en ervoer. Hij sliep in zijn ledikantje in de kamer van zijn ouders tot hij twee en een half jaar oud was. Maar het is de geboorte van zijn zus Sylvie die de crisis uitlokt (bewegingsfobieën, opruimfobieën...). Jaloezie lokt een identiteitsconflict uit. Hij is niet langer de favoriet, de beschermde. Hij identificeert zich dan met de zuigeling: hij spreekt niet, voedt zich niet, is incontinent.

Het huidige gedrag van haar ouders: een vader die altijd afwezig is en een moeder die met haar kinderen moet slapen "die haar warm houden" (calorische fetisjen, kortom!) hebben de oude problemen die met de geboorte van Sylvie samenhangen versterkt. Dominique, in deze omstandigheden, kan het verbod op incest niet verinnerlijken.

"De opheldering van de omstandigheden van de geboorte en het afstand nemen van de ouders, zowel in de verbeelding als in de werkelijkheid, kan veel tijd in beslag nemen. Het is vaak tijdens de adolescentie of de volwassenheid dat bepaalde geheimen en stoornissen worden ontrafeld. Het is de volwassene die het geheim creëert voor zijn of haar eigen veiligheid of in naam van een pseudo-fragiliteit van het kind. "De waarheid moet aan het kind worden gegeven: de zin van zijn of haar leven is erin geworteld", en dit vóór de schoolgaande leeftijd. "Het ontbreken van een verklaring van de oorsprong belemmert altijd, vroeg of laat, de intelligentie van de taal, het gevoelsleven en het

sociale leven.

Om vooruit te komen zal Dominique de betekenis van haar regressieve gedragingen moeten herontdekken, om haar naam te herstellen door zich het incestueuze verbod toe te eigenen. Dit zal hem in staat stellen afstand te doen van zijn ingebeeld infantiele doelstellingen en nieuwe relaties aan te knopen met alle leden van het gezin. Als de ontkoppeling volledig is, kan het kind zijn verlangen op anderen richten, met het gevoel van vrijheid, naar succes, vervulling in het plezier van het bereiken van een doel, van het leiden van een bewust en autonoom bestaan, zonder al te veel defensieve spanning.

Identificaties en doublures

De geschiedenis van persoonlijke identiteit is als een dubbele helix, die twee spiralen samenweeft

- dat van identificaties en filiaties die moeten worden ontrafeld: de draden die moeten worden aangewezen, toegewezen, getroond, bevrijd;
- en die van de routes, de draden die moeten worden geknoopt om een min of meer eenvormige toekomst ten opzichte van anderen op te bouwen.

In één woord dus, continuïteit van identiteitsbevruchting en eenheid van het weven van het zelf, in hun verhouding tot projecten en idealisaties. Bijvoorbeeld, Serge Doubrovsky identificeert zich met zijn moeder en toch weigert hij dat te doen en wil hij zijn autonomie verwerven

"Van binnen zijn we hetzelfde. De omhulsels zijn anders. Dezelfde kernen... We zijn één op twee. Twee lichamen, één hart. Hetzelfde wezen. In tweevoud. Het origineel. Het carbonpapier. Origineel, zij is de oorsprong. Ik kan mezelf niet zijn als ik niet via haar ga. Mijn beeld wordt weerspiegeld in haar, weerkaatst. Ik groei honderdvoudig, ik ben reusachtig... maar ik wil het tegenovergestelde van haar zijn. Ik zal mezelf nooit aan iemand opofferen. Ik zal vrij zijn. Hij die gaat jagen, verliest zijn plaats. Ik ben vastbesloten er een voor mezelf te maken..." ... maar de zoektocht naar een identiteit die altijd wordt gestolen van een altijd gedeporteerde zelf.

Maar Julien-Serge Doubrovsky leeft een voortdurende interne breuk die gesymboliseerd wordt door het conflict tussen zijn twee voornamen: "Ik was Julien... mijn naam is Serge. Julien voor de familie, Serge als pseudoniem. Julien/Serge, een slecht huwelijk...Julien/Serge, ik heb wat gedronken. Ze lieten me kwijlen. Hond en kat, in dezelfde huid. Aan elkaar genaaid. Hen scheiden, onmogelijk. Ik zit altijd te stikken tussen die twee. Tussen mij en mij, zelfs als ik Amerika er tussen zet, geen barst. Je kunt niet tussen mij en een kloof komen. Ik ben

gekruist door tegengestelde stromingen. (Ik) maak alleen maar onbeslissingen. Ik denk dat ik daarom vlucht... Maar zo wil ik niet sterven. Ik wil mijn stempel drukken, gevolgd worden, zelfs als ze mijn weg weigeren.

Als je er een bent, verminken jullie jezelf. Als je meervoudig bent, verspreid je jezelf. Om heel te zijn, moet je niet alleen willen zijn wat je bent, maar ook wat je mist. Als je een dubbelleven leidt. Terwijl je de ene helft hebt, heb je de andere niet. Je bent er van beroofd" (1977).

Hoe kunnen we beter het algemene proces van identificatie uitdrukken dat gelijktijdige identificatie en verzet tegen anderen inhoudt, alsook inspanning van continuïteit, eenheid en zelfpositiviteit, voortdurend tegengesproken door besluiteloosheid en interne verdeeldheid! Dit proces is vroeg en vindt zijn beweging in de verstrengeling van oorsprong en wording, voortdurend geactualiseerd in de huidige handeling.

De statuten en rechten van het kind moeten dit verhaal van identiteit. Maar dit betekent niet dat dit op elk moment van het leven stopt. Het subject kan, in elke fase van zijn leven, zijn infantiele strategieën afleggen ten gunste van andere, die beter verband houden met de autonomie en de *verwezenlijking* van zijn mogelijkheden en met de norm van innerlijkheid (verantwoordelijkheid, onderscheidingsvermogen) die in de wet besloten ligt.

Bibliografie

Badinter, E. (1986) *L'un est l'autre. De relaties tussen mannen en vrouwen*. Parijs, ed. O. Jacob.

Bem, S. (1974) De meting van psychologische androgynie. *J. van Consulting en klinische psychologie*, 42,155-162

Castoriadis, C. (1986) L'état du sujet aujourd'hui. *Topiques*, Parijs, Epi, 38, 7-

39 Dolto, F. (1971) *Le cas Dominique*, Parijs, Seuil

Dolto, F. (1977) *Lorsque l'enfant paraît*, Tome I, Parijs, Seuil

Dolto, F. (1978) *Lorsque l'enfant paraît*, Tome II, Parijs,

Seuil

Dobrovski, S. (1977) *Fils*, Parijs, ed.Galilée.

Gallo, M. (1974) *L'oiseau des origines*, Parijs, Laffont

Hurtig, M.C. en Pichevin, M.F. (1986) *La différence des sexes. Questions de psychologie*, Parijs, Tierce Sciences.

Lanzman, J. (1979) *Tous les chemins mènent à soi*, Parijs, Laffont

Lorenzi-Cioldi, F. (1988) *Dominante individuen en gedomineerde groepen. Mannelijke en vrouwelijke beelden*. Presses Univ. de Grenoble.

Pi-Sunyer, M.T. (1987) *Verlies en hereniging: zwangerschap als uiting van verlangen bij vrouwen in crisis*. Doctoraalscriptie. Universiteit van Toulouse - Le - Mirail.

Puyuelo, R. (1989) Le travail du in *L'aventure de naître*, Albi, Le Léopard, 196-209

Serhane, A. (1989) *Conflits d'identité et vécu sexuel des jeunes marocains issus du milieu traditionnel*. Staatscriptie, Universiteit van Toulouse Le Mirail.

Tap, P. (1985) *Masculin et féminin chez l'enfant*, Toulouse, Privat-Edissem

Tap, P. (1988) *De Pygmalion Society? Sociale integratie en persoonlijke ontplooiing*, Parijs, Dunod.